

Др Војин Димитријевић: СПОСОБНОСТ ОДЛУЧИВАЊА

На почетку бих хтео да дам друкчији тон речи „криза“, која се сада тако често употребљава. Пошто има различитих значења, био бих спреман да садашњу уставну кризу — о којој сви говоримо — схватим у исконском смислу те речи, као отворено испољавање нечега што је већ постојало. Био бих, међутим, против носталгично обојених призвука, којима се у односу на садашње стање улепшава нешто што је прошло. Мислим да се сада испољило, а не погоршало, нешто што је — да употребим можда погрешну реч — скривљено раније.

Не треба да заборавимо да је ово први устав који се кроји у намери да се што је могуће више поведе рачуна о стварном политичком стању и расположењима — били они леви или десни — и да се пронађу одговори који ће се заиста спроводити. Чини ми се да је раније било друкчије и да су зато уставни текстови могли бити складнији и елегантнији.

Чини ми се исто тако да смо запали у панику јер овај период отвореног говорења долази после дугог периода тријумфаторства, тако да је разлика упадљиво велика. Не треба да заборавимо да — ако се дух ослободи да сагледа и појми оно што је предмет његовог истраживања — ослобађа се и тај предмет. Ослободило се, показало, покренуло много штошта ружно и сада смо у ситуацији да се неодложно и отворено понесемо и са ирационалним у политичком животу и политичком систему. Данашњи тренутак има усплахирене призвуке и због тога што смо суочени са снажним ирационалним снагама, које су се показале као привлачне, и што ирационалне политичке силе треба да признамо, да их не кријемо, не бојимо оптимистичком фразеологијом и да их некако сапнемо у систем.

Једино је чудно, а чини ми се да и за то постоји објашњење, колико су лако прешли на речник ирационалног многи међу онима који су се до јуче издавали за носиоце рационалног и „научног“, „авангардног“. Другим речима, колико су деца која су снажно сисала на прсима унитаризма (у ствари одсуства демократије) зачуђујуће лако примљена као вође нечега што се наводно против тога бори. Тужно је колико се нови, националистички, пориви заступају већ добро познатим надри-аргументисањем, „социјалистичком“ и „радничком“ фразом.

Период тријумфаторства оставио нам је, између осталог, у наслеђе две ствари. Оне нам отежавају да решавамо питања која се сада откривају за решавање. Пре свега, ту је безвредност а у исто време и магија речи, инфлација речи. Као што се може видети и из нацрта амандмана, речи значе разне ствари, а често им је тешко утврдити значење. Иако нерадо употребљавам реч „отуђен“ јер не знам шта тачно значи, чини ми се да се њом можемо послужити да означимо стављање на јавну дискусију текста који је неразумљив чак и за људе који су школовани да тумаче оваква штива. То није неразумљивост која је плод учености, него неразумљивост која је последица вербалног компромиса. Ако је компромис само измиш-

љање новог имена за ствар за коју се не сме рећи шта је, онда се сутра политичка погодба, политички уговор тумачи на различите начине.

Друга ствар, која је преостала из тога времена, јесте појава професионалног политичара и професионалне политике. У истом кругу људи, уз незнатне изузетке (не би се сложио с напоменом у уводној речи о смени генерација), дошло је чак и до промене основних становишта. И ова садашња се решења траже међу онима који, нападајући прошло, нападају сами себе и на тај начин проналазе само нове форме и нове вербалне излазе и чак траже ослонац у увек спремним ирационалним савезницима.

Треба да видимо до којих се граница у Југославији може ићи у распарчавању, докле се може ићи у тежњи да се налет ирационалног иживи у нади да ће се стећи сопствено искуство које треба да замени теоријске спознаје и поуке из искуства прошлости и искуства других. У вези с тим хтео бих да укажем на једну компоненту, за коју мислим да у разговору није била присутна. Наиме, кад год испитујемо наш систем и наша решења заборављамо да се наша земља не налази на некој посебној планети, где може се бити дозволити луксуз напраситог и брзог уређивања својих односа и тражења најбољих решења. Југославија се чак не налази у неком угодном кутку земљине кугле, него на веома „вршећем“ месту. Геополитички израз „балканизација“ није ни мало нов. Отцепљење и уцењивање отцепљењем може бити опасна претња за сопствену, али и за све друге нације, јер је наша земља с великим мукама изборила место у светској равнотежи те свака кардинална промена може да повуче за собом опасне последице да се изгуби постигнути ниво националне слободе, који се иначе жели повећати. Рекао бих да националистичка опседнутост собом управо има за коначну последицу угрожавање националне слободе. Чуди ме да нису озбиљније узете у обзир школске опомене, послате у последње време из Аустрије, Италије и Бугарске.

Осврнемо ли се око себе и погледамо своје суседе, једнаке себи или мање од себе, видећемо у каквој сумњивој националној слободи они уживају. Да бисмо били отпорни према претњама, да бисмо водили рачуна о том несумњивом заједничком интересу да опстанемо (а у овом тренутку је најважније утврдити који су нам заједнички интереси) важно је да Југославија — без обзира да ли је савезна држава или врста међународне организације — има способност одлучивања, која може да зајемчи њену отпорност. Не мислим да су војнички одговори једини, иако су важни. Војним супротстављањем не може се постићи све јер војни притисци нису једини и јер национални опстанак не може да почива само на тој гарантини. Па и ту се служимо самозаваравањем, прибегавањем магији речи јер, као што видите, у амандману XXXIX, који говори о народној одбрани, не признаје се капитулација и забрањује потписивање или признавање окупације. Међутим, по међународном праву капитулација важи и производи последице без обзира да ли је устав одобрава, а окупација је фактичко стање, које нимало не зависи од тога да ли га неко усмено или писмено призна, већ да ли је окупатор запосео територију. Студент који говори о

потписивању и признавању окупације пада на испиту. Суштина је у јачању одбране, а не у речима.

Способност одлучивања у односу на иностранство погођена је у извесној мери тешким процесом доношења одлука предвиђеним у амандманима. Јасно је, нпр. да никаква политика, па ни спољна, не може да се води без обезбеђених средстава, а она се могу обезбедити само кроз процес усаглашавања, где свака република и покрајина мора да буде за одлуку. Мада смо уверени да проналазимо увек нова решења, за процес одлучивања према нацрту амандмана постоје називи из теорије међународних организација. Претходно усаглашавање можемо назвати ублаженом једногласношћу, јер се уздржавање не рачуна као противљење. Међутим, ако у Већу народа треба донети одлуку око које се нису сагласила сва извршна већа, онда се гласа тзв. распоређеном простом већином. То значи да већина делегата у Већу народа из сваке републике или покрајине треба да се сагласе. Таква већина није ништа друго него једногласност република и покрајина, само у овом случају веома тешка, јер има много делегација. Колико ми је познато, таква већина предвиђа се у међународним робним саветима, где постоје само по две групе: произвођачи и потрошачи.

Ако се на овакав начин не донесе одлука, може се донети само на инсистирање Председништва СФРЈ. Волео бих да добијем одговор на питање каква је, у овом погледу, разлика између Већа народа и Председништва? У Већу народа постоје делегације република. Јесу ли чланови Председништва делегати република и покрајина, или нису? Не видим да се могу опозвати, не видим да су одговорни телу које их бира. Уколико републичке и покрајинске делегације у Већу народа не изгласају један предлог, хоће ли се њихови представници у Председништву само „предомислити“ у име федералне јединице и федералног елемента који их шаље, или ће сопственим уверењем донети нову одлуку? Ако чланови Председништва нису делегати, онда је то наднационално тело. С обзиром на сразмерну малобројаност, оно је веома моћно. С друге стране, довољно је бројно да буде паралисано услед непостигнуте једногласности, која је свакако потребна за савлађивање препреке која се састоји у одсуству распоређене просте већине у Већу народа.

Када се узме у обзир да за међународне уговоре који траже акцију у виду републичких закона треба исто такво усаглашавање, лако се може видети да је способност одлучивања доведена у питање а маневарски простор Југославије у међународним односима, од којих она толико зависи, веома сложен. Као покушај да се изађе из могућих пат-позиција предложио бих једно решење којим се у међународним организацијама једногласности одузима њено паралишуће дејство. Тада, наиме, постоји могућност да се одлука усвоји и мимо противљења једне чланице, с тим што она неће важити за њу. Јасно је да ово решење није могуће код нас свуда спровести, али је рецимо, у погледу међународних уговора изводљиво у виду федералне резерве. Таква могућност учинила би нашу заједницу еластичнијом и способнијом за реаговање на опасности са стране.